

2.Розпорядження Кабінету Міністрів України № 825-р від 9 вересня 2023 р. «Про затвердження Національного плану. Редакція від 19.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.05.24).

3.Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1025-р від 10 листопада 2023 р. «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції забезпечення національної системи стійкості до 2025 року. Редакція від 10.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1025-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.05.24).

4.Директива (ЄС) 2022/2557 Європейського парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року щодо стійкості критичних об'єктів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2557/oj> (дата звернення: 04.05.24).

5.Відомості про професійні стандарти. URL: <https://register.nqa.gov.ua/profstandarts> (дата звернення: 15.04.24).

6.Класифікатор професій. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Profession/List?lang=uk-UA&id=d4162ef8-2771-4ac5-99ef-1d4b6f5336af&tag=KlasifikatorProfesii-Poshuk> (дата звернення: 04.05.24).

7.Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів. URL: <https://nqa.gov.ua/news/metodicni-rekomendacii-sodo-rozroblenna-profesijnih-standartiv/> (дата звернення: 04.05.24).

Актуальні секторальні проблеми стійкості критичної інфраструктури

Наталія Федосенко,
кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри права гуманітарно-правового факультета Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна, e-mail: n.fedosenko@khai.edu ORCID: 0000-0002-6615-3937

ІННОВАЦІЇ У ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ЕЛЕКТРОНИХ ДОГОВОРІВ

Анотація: автор аналізує інновації у цивільних правовідносинах під час дії воєнного стану, зокрема роль електронних договорів та пропонує вивчити вплив воєнного стану на цивільні правовідносини та перспективи використання електронних договорів у таких умовах. Дослідження спрямоване на подальший аналіз законодавства, судової практики та теоретичних підходів до цієї проблематики. Дослідження також розглядає можливі ризики та виклики,

пов'язані з використанням електронних договорів у таких умовах. Отже, результати дослідження можуть бути корисними для правозахисників, законодавців та практикуючих юристів у контексті підвищення ефективності правового регулювання під час воєнного стану.

Ключові слова: договір, правочин, цивільне правовідношення, договірне зобов'язання, електронний договір, інформаційно-комунікаційні системи, договірне зобов'язання, електронний цифровий підпис, електронна комерція, інтернет-договір.

INNOVATIONS IN CIVIL LEGAL RELATIONS DURING MARTIAL STATUS: THE ROLE OF ELECTRONIC CONTRACTS

Abstract: the author analyzes innovations in civil legal relations during martial law, in particular the role of electronic contracts, and proposes to study the impact of martial law on civil legal relations and the prospects for the use of electronic contracts in such conditions. The research is aimed at further analysis of legislation, judicial practice and theoretical approaches to this issue. The study also examines the possible risks and challenges associated with the use of electronic contracts in such settings. Therefore, the results of the study can be useful for human rights defenders, legislators and legal practitioners in the context of improving the effectiveness of legal regulation during martial law.

Key words: contract, deed, civil legal relationship, contractual obligation, electronic contract, information and communication systems, contractual obligation, electronic digital signature, electronic commerce, Internet contract.

Інновації у цивільних правовідносинах, особливо в сфері ведення бізнесу, роль електронних договорів під час дії воєнного стану: є дуже актуальною, особливо у сучасних умовах зростаючого цифрового бізнесу та можливостей електронного ведення ділових операцій.

Цивільні відносини в сучасному суспільстві нерозривно пов'язані з інформаційними технологіями та комунікаційними засобами. Укладання цивільно-правових договорів за допомогою інформаційно-комунікаційних систем (ІКС) стає все більш поширеним явищем, що зумовлено зростанням використання електронних засобів комунікації та обробки інформації. Однак ця тенденція викликає необхідність глибокого розуміння правового режиму таких угод, а також їхнього впливу на правові відносини між сторонами. Через детальний аналіз правового середовища та специфічних аспектів укладання таких угод ми маємо намір визначити ключові вимоги, норми та відповідальність сторін у контексті цивільно-правових відносин. Подальший аналіз передбачає порівняння переваг та недоліків укладання договорів через ІКС з традиційними методами, а також розгляд можливостей захисту персональних даних та шляхи вирішення спорів.

Юридичну основу забезпечення прав сторін електронного договору почнемо з розгляду того, які права сторонам надає законодавство у контексті

електронних договорів. Електронний договір - це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків і оформлена в електронній формі (пункт 5 частини 1 статті 3 Закону України «Про електронну комерцію»). В Україні правила укладання та підпису електронних договорів регулюються законодавством, яке забезпечує їх юридичну чинність та довіру між сторонами.

Правова регламентація інформаційно-комунікаційних систем в юридичній сфері простежується у таких документах, як Закон України «Про електронну комерцію» [1], Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [2], Закон України «Про електронні довірчі послуги» [3], Закон України «Про адміністративні послуги» [4], Закон України «Про доступ до публічної інформації» [5], Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [6], Закон України «Про електронні комунікації» [7]. Кабінетом міністрів України 17 січня 2018 р. було ухвалено розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» [8], відповідно до якої цифрові технології – одночасно величезний ринок та індустрія, а також платформа ефективності і конкурентоспроможності всіх інших ринків та індустрій. Високотехнологічне виробництво та модернізація промисловості за допомогою інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, масштаб і темп цифрових трансформацій повинні стати пріоритетом економічного розвитку.

Під час воєнного конфлікту бізнес-середовище стає надзвичайно нестабільним. Зниження попиту, зміни у виробництві та постачаннях, а також загрози для інфраструктури можуть серйозно вплинути на діяльність підприємств, та інших суб'єктів цивільних правовідносин. Електронні договори можуть допомогти у зменшенні цих ризиків шляхом забезпечення більшої гнучкості та швидкості в укладанні та зміні умов угод, які укладені до допомогою інформаційно-комунікаційних систем.

Відомо, що умови воєнного стану змусили підприємців переходити на віддалену роботу для свого персоналу або навіть евакуювати свої офіси з метою збереження безпеки. Електронні договори дозволяють продовжувати ведення ділових операцій, незважаючи на віддалене фізичне розташування учасників угоди. Працівники можуть підписувати та обмінюватися електронними документами з будь-якого місця, де є доступ до Інтернету, що забезпечує неперервність бізнес-процесів. Важливим є те, що за допомогою електронних договорів підприємства можуть забезпечити неперервну співпрацю з партнерами, клієнтами та постачальниками. Вони можуть швидко укласти та змінювати угоди, вносити необхідні зміни, доповнення, корективи до їх умов, що дозволяє адаптуватися до обставин, що швидко змінюються.

За даними European Business Association, ринок е-комерції в Україні стабільно зростає та розвивався до лютого 2022 року, з річним ростом у 20-30% починаючи з 2018 року. Вже весною 2023 року, обсяг електронної комерції в Україні повернувся на довоєнний рівень та продовжив позитивну динаміку.

Український e-commerce має свої особливі тенденції та правила, що продиктовані в тому числі нашими воєнними реаліями та викликами [9].

Вище зазначалось, що в Україні функціонує Закон «Про електронну комерцію». Даний законодавчий акт встановлює загальні правила та особливості здійснення електронної торгівлі в Україні. Законом визначені вимоги до продавця. Зокрема під час своєї діяльності та у разі поширення комерційного електронного повідомлення, продавець зобов'язаний забезпечити прямий, простий, стабільний доступ інших учасників відносин у сфері електронної комерції до певної інформації.

Правовідносини продавця та покупця в повній мірі підпадають під регулювання Закону України «Про захист прав споживачів». Особливістю е-комерції також є той факт, що сторони вчиняють електронний правочин, тобто правочин, спрямований на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснений з використанням інформаційно-комунікаційних систем. Даний вид правочину передбачає специфічний спосіб укладення, викладення змісту та підписання договору сторонами, з використанням електронно-цифрових засобів. З прийняттям вищезгаданого закону, норми цивільного законодавства також було адаптовано до особливостей ведення електронної торгівлі. Таким чином можна вважати локальне законодавство в високій мірі відповідним та релевантним до ведення електронної торгівлі. Важливо зазначати, що в Україні зараз один із найбільш діджиталізованих e-commerce. У нас розповсюджена схема роботи Direct-to-Consumer, коли постачальники безпосередньо продають свою продукцію напряму споживачам без посередників. Також активно використовується соціальна комерція в соцмережах, є можливість зручно робити покупки через мобільні додатки, оплачуючи їх за допомогою Apple Pay, Google Pay, мобільного банкінгу тощо [9].

Хоча можливість укладання електронних договорів може бути корисним інструментом у багатьох випадках, особливо в умовах воєнного стану, вони також мають свої недоліки, на які також варто звернути увагу. Так, електронні договори передбачають наявність стабільного та безпечного доступу до Інтернет-інфраструктури для їхнього укладання, зберігання та обміну. Умови воєнного стану можуть призвести до руйнування або перерв у роботі мережевої інфраструктури, що може ускладнити проведення електронних транзакцій.

В свою чергу, умови воєнного стану можуть збільшити загрози кібератак та порушення конфіденційності даних. В умовах воєнного конфлікту загроза кібератак на електронні системи збільшується. Електронні договори можуть стати об'єктом кібернападів, що може призвести до несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації або навіть втрати контролю над договорами. Забезпечення безпеки електронних договорів, використання шифрування та інших заходів кібербезпеки стає критичним аспектом бізнес-операцій. У таких умовах важливо мати ефективні заходи забезпечення безпеки для електронних договорів. Це може включати використання сучасних методів шифрування для захисту конфіденційної інформації, регулярні аудити систем безпеки для виявлення потенційних вразливостей та моніторинг активності для вчасного

виявлення незвичайних подій або атак. Співпраця сторін електронного договору зі сторонніми постачальниками та експертами з кібербезпеки, зі сторонніми фахівцями з кібербезпеки або компаніями, які надають послуги з моніторингу та захисту мережі дозволяє залучити додатковий експертний погляд та ресурси для забезпечення безпеки електронних договорів.

Варто також звернути увагу, щодо проблем зі сумісністю та стандартизацією під час укладання та виконання електронних договорів. У багатьох країнах немає єдиної системи електронного підпису або стандартів для електронних договорів. Це може створити проблеми, коли учасники угоди використовують різні платформи або методи електронного підпису. У разі виникнення судових спорів щодо виконання або порушення умов електронного договору, можуть виникнути проблеми з доведенням автентичності та цілісності електронних документів. Це може ускладнити процес судового розгляду та призвести до затримок у вирішенні справи. Ці недоліки показують, що, хоча електронні договори можуть бути ефективним інструментом в умовах воєнного стану, вони також мають свої обмеження і ризики, які варто враховувати під час їх використання.

Варто також згадати про новий закон «Про захист прав споживачів», який було прийнято у 2023 році, однак вступить в силу він лише після завершення військового стану в Україні. Даний закон вносить певні нововведення у електронну комерцію в Україні. Зокрема буде запроваджено термін «автоматизована система перевірених продавців», яка передбачає обов'язок збирати, накопичувати та обробляти інформацію про суб'єктів електронної комерції. Також утворюється державна інформаційна система, що становитиме частину єдиного державного вебпорталу «Е-покупець».

Отже, електронні договори, безумовно, можуть виявитися корисним інструментом для суб'єктів цивільних правовідносин у умовах воєнного стану, забезпечуючи неперервність бізнес-процесів, збереження ефективності та співпраці. Вони дозволяють підприємствам адаптуватися до швидко змінюючихся умов та ведення ділових операцій без значного зниження продуктивності.

Однак, важливо враховувати потенційні недоліки електронних договорів у контексті воєнного стану, такі як залежність від інфраструктури, кібербезпека, проблеми зі сумісністю та стандартизацією, недовіра до електронних технологій та можливість виникнення спорів. Ці аспекти можуть ускладнити використання електронних договорів та потребувати уважного управління та мінімізації ризиків. Отже, хоча електронні договори можуть бути важливим інструментом у бізнесі під час воєнного стану, підприємства повинні бути уважними і враховувати як їхні переваги, так і недоліки, з метою забезпечення надійності, безпеки та ефективності своїх операцій.

Список використаних джерел:

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII (поточна редакція від 01.01.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 06.05.2024)
2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV (поточна редакція від 31.12.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 06.05.2024)
3. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII (поточна редакція від 01.01.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 06.05.2024)
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI (поточна редакції від 31.12.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#Text> (дата звернення: 06.05.2024)
5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI (поточна редакція від 08.10.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 06.05.2024)
6. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР (поточна редакція від 31.12.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text> (дата звернення: 07.05.2024)
7. Про електронні комунікації: Закону України від 16.12.2020 № 1089-IX (поточна редакція від 01.01.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text> (дата звернення: 06.05.2024)
8. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету міністрів України від 17.01.2018 № 67-р (поточна редакція від 17.09.2020). URL: (дата звернення: 06.05.2024).
9. Михайловський Р. Електронна комерція в Україні: правила для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/226702_elektronna-komertsya-v-ukran-pravila-dlya-bznesu (дата звернення: 06.05.2024)